ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲՈՒԺՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ՍՏԱՆԱԼԻՍ.

Հանրամատչելի գործնական ուղեցույց թմրամիջոց գործածող անձանց համար

Երևան 2010

ՆԱԽԱԲԱՆ

Գաղտնիք չէ, որ թմրամիջոց գործածող անձինք հաճախ դառնում են իրավունքների տարբեր խախտումների թիրախ՝ սկսած բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս խտրական վերաբերմունքի արժանանալուց մինչև ոչ պատշաճ քաղաքացիական և քրեական դատավարությունների զոհ դառնալը: Առօրյա կյանքում բազմաթիվ իրավունքներ, հատկապես՝ թմրամիջոց գործածող անձանց պարագայում, մնում են «թղթի վրա» և հաճախ կյանքում գործնական կիրառություն չեն ստանում: Նման իրավիճակի պատճառները բազմաթիվ են՝ համապատասխան օրենսդրության կամ օրենքի իրականացման անկատարություն, մարդկանց կողմից իրենց իրավունքների վերաբերյալ տեղեկացվածության անբավարար աստիճան: Քիչ չեն նաև այնպիսի դեպքերը, երբ անձինք չեն կարողանում անգամ տարանջատել օրենքը խախտումից:

Իրավախախտումների մեջ քիչ չեն դեպքերը, երբ ոտնահարվում են *մարդու իրավունքները*, այնինչ դրանք բնական և անօտարելի են և նրանց պատկանում են ի ծնե: Իրականում, ոչ ոք չի կարող մարդուն զրկել իր բնական իրավունքներից՝ կյանքի, անձնական անձեռնմխելիության, խղճի, խոսքի, արտահայտվելու ազատության, ընտանեկան կյանքի գաղտնիության և այլն: *Առողջության իրավունքը* նույն մարդու իրավունքն է, որը վերաբերում է բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու ոլորտին: Առողջության իրավունք ունեն անխտիր բոլորը՝ անկախ սեռից, ազգությունից կամ թմրամիջոց գործածելու հանգամանքից:

Սույն գրքույկը նախատեսված է թմրամիջոց գործածող անձանց համար և նպատակ ունի բարձրացնել բժշկական օգնություն և ծառայություն ստանալիս մարդու իրավունքների վերաբերյալ նրանց տեղեկացվածության աստիճանը: Սեփական իրավունքների մասին լիարժեք պատկերացում կազմելն առաջին քայլն է՝ պայքարելու նույն իրավունքների նկատմամբ արհամարհական վերաբերմունքի կամ դրանց ոտնահարման դեմ: Գրքույկում կներկայացվեն նաև մեջբերումներ ոլորտի առանցքային օրենքներից և այլ իրավական ակտերից:

Եթե գրքույկի էջերը թերթելիս կհանդիպեք մտքերի, որոնց վերաբերյալ կցանկանաք ստանալ առավել լիարժեք տեղեկություններ, կարող եք առանց երկմտելու դիմել մեր իրավաբանին (Վիոլետա Զոփունյան, հեռ.՝ 621635, էլ. փոստ՝ zopunyan@healthrights.am):

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ձեր իրավունքները բժշկական օգնություն
և սպասարկում ստանալիս 5

Ձեր իրավունքների միջազգային ոլորտը 14

Առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ
և հոգեմետ նյութեր գործածելը 20

Պացիենտի 14 իրավունքները և դրանց վերականգնումը
խախտման դեպքում 23

Օգտակար հղումներ 25

Հեղինակային խումբ՝
Վիոլետա Զոփունյան
Արման Թաթոյան
Արթուր Պոտոսյան

Սույն գրքույկը մշակել և տպագրվել է «Հակաթմրամոլային քաղաքացիական դաշինք» ՀԿ կողմից՝ Հայաստանում Բաց հասարակության ինստիտուտի օժանդակության հիմնադրամի և Բաց հասարակության հիմնադրամների «Իրավունք և առողջապահություն» նախաձեռնության օժանդակությամբ:

ՁԵՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒՄ ՍՏԱՆԱԼԻՍ

Առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցների գործածումը մեր հանրապետությունում արգելված է: Սակայն, իրավական հետևանքներից զատ, ապօրինի թմրամիջոցների գործածումը մարդուն հասցնում է տարբեր առողջական և սոցիալական վնասներ՝ ծանր կախվածություն, արյան միջոցով փոխանցվող վարակներ (այդ թվում՝ հեպատիտներ և ՄԻԱՎ), երակների պտսահարումներ, գերդոզավորում, ընտանեկան և աշխատանքային անախորժություններ և այլն:

Մեր հանրապետությունում ինչպես ալկոհոլից, այնպես էլ թմրամիջոցներից և հոգեմետ նյութերից կախվածության *մասնագիտական բուժում* իրականացվում է հետևյալ բուժհիմնարկներում՝

- ՀՀ առողջապահության նախարարության «Հոգեբուժական բժշկական կենտրոն» ՓԲԸ նարկոլոգիական կլինիկա (ք. Երևան, Աճառյան փ. 2-րդ նրբանցք, շենք 2).
- Գյումրիի հոգեկան առողջության կենտրոնի նարկոլոգիական բաժանմունք.
- Վանաձորի հոգենևրոլոգիական դիսպանսեր.
- Կապանի հոգենևրոլոգիական դիսպանսեր.
- Պոլիկլինիկաների նարկոլոգիական կաբինետներ.
- ՀՀ արդարադատության նախարարության «Դատապարտյալների հիվանդանոց» քրեակատարողական հիմնարկի նարկոլոգիական բաժին (կալանավորված և դատապարտված անձանց համար):

Նշված հաստատություններում տրամադրվում է դետոքսիֆիկացիա (ապաթունավորում) և մեթադոնային փոխարինող բուժում (առայժմ՝ միայն Երևանում տեղակայված նարկոլոգիական կլինիկայում), որոնցից առաջինը՝ պետական պատվերի շրջանակներում, իսկ երկրորդը՝ Գլոբալ հիմնադրամի ֆինանսական օժանդակությամբ:

Թմրամիջոցներից կախվածությունը կրկնվող ընթացքով ծանր հիվանդություն է, և որքան շուտ է սկսվում բուժումը, այնքան այն ավելի արդյունավետ է: Այնուամենայնիվ, միայն քիչ թվով հիվանդներ են օգտվում նարկոլոգիական ծառայությունից՝ ձերբազատվելու կախվածությունից և դրա հետևանքներից: Ավելին, նրանց մեծ մասը խուսափում է ցանկացած բուժհիմնարկ (պոլիկլինիկա կամ հիվանդանոց) դիմելուց, որի հիմնական պատճառներից մեկն էլ այդ մարդկանց մտահոգությունն է, որ իրենց նկատմամբ կդրսևորվի խտրական, սառը և ոչ հարգալից վերաբերմունք, իսկ թմրամիջոց գործածելու փաստը հայտնի կդառնա մարդկանց լայն շրջանակներին, այդ թվում՝ իրավապահ մարմիններին:

ՀԻՇԵ՛Ք.

Խտրական և անհարգալից վերաբերմունքը, բուժօգնություն ցույց չտալը, բժշկական գաղտնիքի տարածումը, հիվանդի կամքը և համաձայնությունն արհամարհելը Ձեր իրավունքների կոպիտ խախտումներ են, որոնք պատժվում են օրենքով (տե՛ս ստորև):

ԹՄՐԱՄԻՋՈՑ ԳՈՐԾԱԾՈՂ ՊԱՑԻԵՆՏԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ինչպես նարկոլոգիական, այնպես էլ այլ տեսակի բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս թմրամիջոց գործածող *անձինք կարող են և պետք է օգտվեն մարդու իրավունքները սահմանող համընդհանուր նորմերից*, որոնք ամրագրված են ինչպես միջազգային, այնպես էլ Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով: Ըստ որում, օրենքով կարգավորված են ինչպես պացիենտի հիմնական իրավունքները, այնպես էլ առողջապահական ծառայություն մատուցողների պարտականությունները: Այս իմաստով, որևէ տարբերություն չկա՝ վիրաբույժի կամ թերապևտի օգնությանն է դիմել թմրամիջոց գործածող անձը, թե՞ մեկ այլ պացիենտ:

Թմրամիջոց գործածող անձինք, ինչպես մեր հանրապետության բոլոր քաղաքացիները, բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս օգտվում են մարդու իրավունքներից, որոնք ամրագրված են ***ՀՀ Սահմանադրությամբ և «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքով***:

ՀԻՇԵ՛Ք.

Թմրամիջոցներ գործածող անձինք բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս օգտվում են հետևյալ **ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻՑ**՝
- անխտրական և հարգալից վերաբերմունք ստանալու.
- բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողի ընտրության.
- հիգիենայի պահանջներին համապատասխանող պայմաններում բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու.
- իրենց հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու.
- իրենց առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում պարզված տեղեկությունների գաղտնիության պահպանման.
- բուժման համար համաձայնություն տալու և (կամ) հրաժարվելու (բանավոր կամ գրավոր, բացառությամբ հարկադիր բուժման դեպքերի).
- բուժման ընթացքում իրենց առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհատուցում ստանալու:

Անխտրական և հարգալից վերաբերմունք ստանալու իրավունքը նշանակում է, որ չկան «լավ» ու «վատ», «արժանի» և «անարժան», «անվճարունակ» և «հարուստ», «հանցագործ» և «օրինապահ» պացիենտներ, իսկ բժշկի և բուժքրոջ

կողմից բոլոր պացիենտների նկատմամբ էլ պետք է դրսևորվի նույն՝ հարգալից, հոգատար և բարեհամբույր վերաբերմունքը:

Հիգիենայի պահանջներին համապատասխանող պայմաններում բուժօգնություն ստանալու իրավունքը մի կողմից պացիենտի նկատմամբ հարգալից վերաբերմունքի դրսևորում է, մյուս կողմից էլ նրան հնարավորություն է տալիս խուսափել ներհիվանդանոցային ինֆեկցիաներից:

Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողի ընտրության իրավունքն իր հերթին թույլ է տալիս պացիենտին ազատորեն ընտրել այն բուժհաստատությունը, որտեղ ցանկանում է նա հետազոտվել կամ բուժվել, իսկ որոշ դեպքերում նաև՝ ընտրել բուժող բժշկին:

Իհարկե, ողջ բուժման ընթացքում ցանկացած անձ, այդ թվում՝ թմրամիջոց գործածողն ունի *իր հիվանդության մասին տեղեկություններ ստանալու իրավունք,* որը նշանակում է, որ նա կարող է բժշկից պահանջել, որպեսզի վերջինս լիարժեք տեղեկություն տրամադրի իր հիվանդության, կատարված հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և նախատեսվող բուժական միջամտությունների կամ մեթոդների մասին:

Բոլոր պացիենտները, այդ թվում՝ թմրամիջոց գործածող անձիք ունեն իրենց *բժշկական տվյալների գաղտնիության պահպանման իրավունք*, որը նշանակում է, որ նրանք կարող են պահանջել բժշկից՝ պահպանել իրենց առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, ախտորոշման և բուժման ընթացքում պարզված տեղեկությունների գաղտնիությունը: Նման տեղեկությունները խիստ անձնական են, իսկ թմրամիջոց գործածող մարդիկ, ինչպես և մյուսները, ունեն անձնական կյանքի գաղտնիության իրավունք: Այնուամենայնիվ, ի տարբերություն այլ բուժհիմնարկների, նարկոլոգիական ծառայությունից օգտվող պացիենտների տվյալներն օրենքով սահմանված դեպքերում կարող են փոխանցվել երրորդ կողմին: Համաձայն ***ՀՀ կառավարության 2007 թվականի դեկտեմբերի 20-ի թիվ 1599-Ն որոշման*** *4-րդ կետի՝ բժիշկ-նարկոլոգի կողմից «թմրամոլություն» ախտորոշված անձիք ենթակա են* ***հաշվառման***: Նույն որոշման 8-րդ կետը սահմանում է, որ թմրամոլների հաշվառման վերաբերյալ տեղեկությունները գաղտնի են և երրորդ կողմին կարող են տրամադրվել միայն ՀՀ առողջապահության նախարարության կողմից: Որոշման 11-րդ կետը սահմանում է, որ թմրամոլները հաշվառումից հանվում են բժշկական դիտարկմամբ օբյեկտիվ հաստատված 5 տարի կայուն լավացման դեպքում: Այսպիսով, հաշվառումն իրենից ներկայացնում է «թմրամոլություն» ախտորոշված անձանց տվյալների գրանցում նարկոլոգիական ծառայություն մատուցող բուժհաստատության գրանցամատյաններում, որը, որպես բժշկական գաղտնիք, հրապարակման ենթակա չէ, սակայն առանձին դեպքերում (օրինակ՝ տարբեր քրեական վարույթների շրջանակներում ոստիկանական հարցումներ կամ հարցում դատարանից) նարկոլոգիական ծառայությունից օգտված անձի տվյալները կարող են ներկայացնել հարցնող կողմին: Սովորաբար նման հարցումները վերաբերում են տվյալ անձի նախկին բուժումներին, ախտորոշումներին և ամսաթվերին:

Բացառությամբ դատարանի որոշմամբ հարկադիր բուժման և կյանքին վտանգ սպառնացող դեպքերի, պացիենտներն *իրավունք ունեն տալու իրենց համաձայ-*

նությունը կամ հրաժարվելու առաջարկվող հետազոտություններից կամ բուժական միջամտություններից, իսկ սա նշանակում է, որ սեփական առողջության վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնողը և առաջարկվող բուժմանը համաձայնություն տվողը կամ հրաժարվողը պետք է լինի միայն տվյալ անձը:

Վերջապես, *բուժման ընթացքում հիվանդի առողջությանը հասցված վնասի դիմաց փոխհատուցում ստանալու իրավունքը* նշանակում է, որ, դատարանում ապացուցվելու դեպքում և դատարանի որոշմամբ յուրաքանչյուր ոք կարող է պահանջել բուժման ընթացքում իրեն հասցված վնասի դիմաց համարժեք հատուցում:

ԲՈՒԺՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ ԵՎ ԲՈՒԺԱՇԽԱՏՈՂՆԵՐԻ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Պացիենտի իրավունքներն ունեն իրենց պահպանման ***երաշխիքները***, որոնք, ինչպես իրավունքների դեպքում էր, ամրագրված են թե՛ հայաստանյան ներպետական, այնպես էլ միջազգային օրենքներով: Եթե կա իրավունք, ապա կա նաև այդ իրավունքի պահպանման պատասխանատուն: Վերևում թվարկած իրավունքների իրականացման համար պատասխանատու են ***բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողները*** (բժշկական հաստատություններ, բուժանձնակազմ): Նրանք, մասնավորապես, ՊԱՐՏԱՎՈՐ ԵՆ՝

- յուրաքանչյուր մարդու ցուցաբերել *անհետաձգելի առաջին բժշկական օգնություն*՝ անկախ այդ օգնության դիմաց վարձատրությունը երաշխավորող հիմքերի.
- տրամադրել *որակյալ* բժշկական օգնություն և սպասարկում.
- հիվանդին *տրամադրել հասկ տեղեկություն* նրան տրամադրվելիք բժշկական օգնության և սպասարկման տվյալ տեսակի, մեթոդների, ծավալների, տրամադրման կարգի, պայմանների և կատարված ծախսերի մասին.
- պահպանել մարդու բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի և նրա առողջական վիճակի մասին *տեղեկությունների գաղտնիությունը*.
- հիվանդների նկատմամբ ցուցաբերել *հոգատար և հարգալից վերաբերմունք*:

ՀԻՇԵ՛Ք.

Բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս մարդու իրավունքների խախտումների համար բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողները ***պատասխանատվություն են կրում*** Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Պացիենտների իրավունքների խախտման համար նախատեսված են համապատասխան դրույթներ ինչպես Հայաստանի Հանրապետության քրեական, այնպես

էլ քաղաքացիական օրենսգրքերում: Ստորև ներկայացված են դրանցից ամենակարևորները:

- *Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական պարտականությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար* նախատեսված է պատասխանատվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 130-րդ հոդվածով:**
- *Անձին առանց իր համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելու համար* նախատեսված է պատասխանատվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 127-րդ հոդվածով:**
- *Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականցնող անձանց կողմից անձի հիվանդության կամ բժշկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրապարակելու համար* նախատեսված է պատասխանատվություն **ՀՀ Քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածով:**
- Ինչ վերաբերում է քաղաքացու կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասի հատուցմանը, ապա այն սահմանված է ***ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգրքի 2-րդ բաժնում:*** Օրինակ, այդ օրենսգրքի ***1079-րդ հոդվածի 1-ին մասը*** սահմանում է, որ քաղաքացուն հաշմություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս պատճառելու դեպքում հատուցման ենթակա են տուժողի կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, պրոթեզավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորտային բուժման, հատուկ տրանսպորտային միջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե պարզվել է, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

Բոլոր այս հոդվածների ամբողջական տեքստը մեջբերված են ստորև:

ՍԱ Է ՕՐԵՆՔԸ

<u>ՀՀ օրենքը «Թմրամիջոցների և հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի մասին», ընդունված՝ 26.12.2002</u>

Հոդված 49. Թմրամոլներին ցուցաբերվող բժշկական օգնությունը

6. Թմրամոլությամբ հիվանդները բժշկական օգնություն ստանալիս օգտվում են հիվանդի իրավունքներից՝ քաղաքացիների առողջության պահպանման մասին Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան:

7. Պետությունը թմրամոլությամբ հիվանդներին երաշխավորում է կառավարության սահմանած կարգով անվճար բժշկական օգնության ցուցաբերում, որը ներառում է հետազոտում, խորհրդատվություն, ախտորոշում, բուժում և բժշկա-

սոցիալական վերականգնում:

<u>ՀՀ օրենքը «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին», ընդունված՝ 04.03.1996</u>

Հոդված 4. Բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ոք, անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, տարիքից, առողջական վիճակից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային կամ այլ դրությունից, Հայաստանի Հանրապետությունում ունի բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք:

Հոդված 5. Մարդու իրավունքները բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս

Բժշկական օգնության դիմելիս, ինչպես նաև բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի՝

ա) ընտրել բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողին.

բ) ստանալ բժշկական օգնություն և սպասարկում՝ հիգիենայի պահանջներին համապատասխանող պայմաններում .

գ) պահանջել բժշկի օգնությանը դիմելու փաստի, իր առողջական վիճակի, հետազոտման, ախտորոշման և բուժման ընթացքում պարզված տեղեկությունների գաղտնիության պահպանում, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից.

դ) իրազեկ լինել իր հիվանդության մասին և համաձայնություն տալ բժշկական միջամտության համար.

ե) հրաժարվել բժշկական միջամտությունից, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեպքերից.

զ) արժանանալ հարգալից վերաբերմունքի՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողների կողմից:

Հոդված 6. Բժշկական օգնության և սպասարկման ընթացքում հասցված վնասի փոխհատուցում ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի բժշկական օգնության և սպասարկման կազմակերպման և իրականացման ընթացքում իր առողջությանը հասցված վնասի դիմաց ստանալ փոխհատուցում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 7. Առողջական վիճակի մասին տեղեկություն ստանալու մարդու իրավունքը

Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի մատչելի ձևով ստանալ տեղեկություն իր առողջական վիճակի, հետազոտությունների արդյունքների, հիվանդության ախտորոշման և բուժման մեթոդների, դրանց հետ կապված ռիսկի, բժշկական մի-

ջանսության հնարավոր տարբերակների, հետևանքների և բուժման արդյունքների մասին:

Մարդու առողջական վիճակի մասին տեղեկությունը նրա կամքին հակառակ չի կարող հաղորդվել նրան կամ այլ անձանց, բացի Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված դեպքերից:

18 տարին չլրացած կամ օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ ճանաչված հիվանդների առողջական վիճակի մասին տեղեկությունները տրվում են նրանց օրինական ներկայացուցիչներին:

Հոդված 8. Համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար

Մարդու համաձայնությունը բժշկական միջամտության համար անհրաժեշտ պայման է, բացի սույն օրենքով նախատեսված դեպքերից:

Բուժողի կամ բուժվողի պահանջով համաձայնությունը կարող է լինել նաև գրավոր:

Հոդված 16. Բժշկական օգնության և սպասարկման իրականացումը առանց մարդու համաձայնության

Առանց մարդու կամ նրա օրինական ներկայացուցչի համաձայնության թույլատրվում է իրականացնել բժշկական օգնություն և սպասարկում մարդու կյանքին սպառնացող վտանգի, ինչպես նաև շրջապատի համար վտանգ ներկայացնող հիվանդությունների դեպքերում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

Հոդված 17. Բժշկական միջամտությունից հրաժարվելը

Յուրաքանչյուր ոք կամ նրա օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունի հրաժարվել բժշկական միջամտությունից կամ պահանջել ընդհատել այն, բացի սույն օրենքի 16 հոդվածով նախատեսված դեպքերից:

Բժշկական միջամտությունից հրաժարվելու փաստը՝ հնարավոր հետևանքների նշումով, գրանցվում է բժշկական փաստաթղթերում և հավաստվում հիվանդի կամ նրա օրինական ներկայացուցչի կողմից:

<u>ՀՀ Քրեական օրենսգիրք, ընդունված՝ 18.04.2003</u>

Հոդված 127. Անձին առանց իր համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելը

1. Անձին՝ առանց իր ազատ կամաարտահայտության և իրազեկված ու պատշաճ ձևակերպված համաձայնության բժշկական կամ գիտական փորձերի ենթարկելը՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

2. Նույն արարքը, որը կատարվել է՝

1) անօգնական վիճակում գտնվող անձի նկատմամբ,

2) հանցավորից նյութական կամ այլ կախվածության մեջ գտնվող անձի նկատմամբ,

3) անչափահասի նկատմամբ՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ մեկից երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

3. Նույն արարքը, որը կատարվել է կազմակերպված խմբի կողմից կամ անզգուշությամբ առաջացրել է ծանր հետևանքներ՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 129. Հիվանդին օգնություն ցույց չտալը

1. Հիվանդին առանց հարգելի պատճառի օգնություն ցույց չտալն այն անձի կողմից, ով պարտավոր էր դա ցույց տալ, եթե հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ պատճառվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հիսնապատիկից հարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է հիվանդի մահ՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 130. Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական պարտականությունները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը

1. Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողների կողմից մասնագիտական պարտականությունները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը՝ դրանց նկատմամբ անփույթ կամ անբարեխիղճ վերաբերմունքի հետևանքով, եթե բուժվող հիվանդի առողջությանն անզգուշությամբ պատճառվել է ծանր կամ միջին ծանրության վնաս՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից երկուհարյուրապատիկի չափով, կամ կալանքով՝ առավելագույնը երեք ամիս ժամկետով:

2. Նույն արարքը, որն անզգուշությամբ առաջացրել է բուժվող հիվանդի մահ կամ մարդու իմունային անբավարարության վարակի հարուցիչով վարակում՝

պատժվում է ազատազրկմամբ՝ երկուսից վեց տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

Հոդված 145. Բժշկական գաղտնիքը հրապարակելը

1. Առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության բժշկա-

կան օգնություն և սպասարկում իրականացնող անձանց կողմից անձի հիվանդության կամ բժշկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրապարակելը՝

պատժվում է տուգանքով՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից հինգհարյուրապատիկի չափով, կամ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ երկուսից հինգ տարի ժամկետով, կամ կալանքով՝ մեկից երկու ամիս ժամկետով:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված գործողությունները, որոնք անզգուշությամբ առաջացրել են ծանր հետևանքներ՝

պատժվում են ազատազրկմամբ՝ առավելագույնը չորս տարի ժամկետով՝ որոշակի պաշտոններ զբաղեցնելու կամ որոշակի գործունեությամբ զբաղվելու իրավունքից զրկելով՝ առավելագույնը երեք տարի ժամկետով կամ առանց դրա:

<u>ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք, ընդունված՝ 05.05.1998</u>

Հոդված 1078. Առողջության քայքայմամբ պատճառված վնասը հատուցելու ծավալը և բնույթը

1. Քաղաքացուն հաշմություն կամ նրա առողջությանն այլ վնաս պատճառելու դեպքում հատուցման ենթակա են տուժողի կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը), որը նա ստանում էր կամ կարող էր ստանալ, ինչպես նաև առողջության քայքայման հետևանքով ծագած լրացուցիչ ծախսերը՝ ներառյալ բուժվելու, լրացուցիչ սննդի, դեղամիջոցներ ձեռք բերելու, պրոթեզավորման, կողմնակի խնամքի, առողջարանական-կուրորտային բուժման, հատուկ տրանսպորտային միջոցներ ձեռք բերելու, այլ մասնագիտություն ձեռք բերելու համար ծախսերը, եթե պարզվել է, որ տուժողն ունի օգնության ու խնամքի նման տեսակների կարիք և չունի դրանք անվճար ստանալու իրավունք:

2. Կորցրած աշխատավարձը (եկամուտը) սահմանելիս տուժողին՝ հաշմության կամ առողջության այլ վնասի հետ կապված, նշանակված հաշմանդամության կենսաթոշակը, ինչպես նաև այլ կենսաթոշակներն ու նպաստները և այլ նմանօրինակ վճարները, որոնք նշանակվել են առողջության քայքայումից առաջ կամ հետո, հաշվի չեն առնվում ու չեն հանգեցնում վնասի հատուցման չափի նվազեցման (հաշվի չեն առնվում ի հաշիվ վնասի հատուցման): Վնասը հատուցելիս հաշվի չի առնվում նաև տուժողի կողմից առողջության քայքայումից հետո ստացած աշխատավարձը (եկամուտը):

3. Տուժողին պատճառված վնասի հատուցման ծավալը և չափը կարող է մեծացվել օրենքով կամ պայմանագրով:

<u>Հիշեցում</u>. նվազագույն աշխատավարձի սահմանված հաշվարկային չափն է՝ 1000 դրամ:

Ինչպես Հայաստանի Հանրապետության բոլոր քաղաքացիների, այնպես էլ թմրամիջոց գործածող անձանց իրավունքները երաշխավորված են ոչ միայն հայաստանյան ներպետական, այլ նաև միջազգային տարբեր նորմերով: Մինչ օրս Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է տարբեր միջազգային իրավական ակտերի, *որոնք հանդիսանում են մեր երկրի իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասը*: Բժշկական օգնության և սպասարկման ոլորտում թմրամիջոցներ գործածող անձանց իրավունքների տեսանկյունից առավել կարևորներն են[1]՝

- **Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՔՔԻՄԴ),** որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականի հունիսի 23-ին, և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա սեպտեմբերի 23-ին.
- **Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիր (ՏՍՄԻՄԴ),** որին Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1993 թվականին, Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա սեպտեմբերի 23-ին.
- **Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիա (Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա, ՄԻԵԿ),** որը Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել է 2001 թվականի հունվարի 25-ին, վավերացվել և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի ապրիլի 26-ին.
- **Եվրոպական սոցիալական խարտիա,** որը Հայաստանի Հանրապետությունը ստորագրել է 2004 թվականի հունվարի 21-ին և Հայաստանի Հանրապետության համար ուժի մեջ է մտել նույն տարվա հոկտեմբերի 18-ին:

ՀԻՇԵՔ.

Միջազգային պայմանագրերը Հայաստանի Հանրապետության իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են: Եթե վավերացված միջազգային պայմանագրում սահմանվում են այլ նորմեր, քան նախատեսված են օրենքներով, ապա կիրառվում են այդ նորմերը:

1 Այս տեղեկությունը կարող է օգտակար լինել նաև Ձեր փաստաբանի համար: Գրքույկում ներկայացված են միայն բժշկական օգնության և սպասարկման ոլորտում առավել կարևոր միջազգային իրավական ակտերը: Դրանց ամբողջական ցանկը ներկայացված է «Պացիենտի իրավունքները բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս. գործնական ուղեցույց» գրքում (էլեկտրոնային տարբերակը մատչելի է հետևյալ էջում՝ http://www.healthrights.am/practitioner-guide-arm/):

Միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ նորմերի և սկզբունքների ողեգրմամբ Հայաստանի Հանրապետությունը ստանձնել է պարտականություններ, որոնց ուժով յուրաքանչյուր ոք, այդ թվում՝ քրեակատարողական հիմնարկում գտնվող անձը, ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության, անձնական կյանքի գաղտնիության, տեղեկատվություն ստանալու, մարդու մարմնի անձեռնմխելիության, կյանքի, առողջության հնարավորինս առավելագույն հասանելի մակարդակի, խոշտանգումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու, հանրային քաղաքականությանը մասնակցելու և, վերջապես, հավասարության իրավունքներ:

ԱՂՅՈՒՍԱԿ. Բուժօգնություն ստանալու ոլորտում մարդու իրավունքների վերաբերյալ հիմնական միջազգային չափանիշները

Իրավունքի անվանումը	**Համապատասխան միջազգային փաստաթուղթը**	**Խախտման օրինակ**
Ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 9.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Թմրամիջոց գործածող անձը պահվում է ոստիկանությունում կամ որևէ այլ իրավապահ մարմնում առանց որևէ հիմքի:
Անձնական կյանքի և գաղտնիության իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 17.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Հիվանդանոցում բուժում ստացող թմրամիջոց գործածող անձի տվյալները օրենքի խախտմամբ փոխանցվում են ոստիկանություն:
Տեղեկատվության իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 8.1	Հիվանդանոցում թմրամիջոց գործածող անձին մերժում են իր բուժման և այլընտրանքների վերաբերյալ լիարժեք տեղեկատվություն տրամադրել:
Մարմնի անձեռնմխելիության իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 5.1	Հիվանդանոցում թմրամիջոց գործածող անձին իր կամքին հակառակ ենթարկում են բժշկագիտական փորձարկման:
Կյանքի իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 19.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 2.1	Հիվանդանոցում թմրամիջոց գործածող անձի զրկանքի («լոմկա») վիճակը մատնվում է անտարբերության:

Առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի իրավունք	ՏՏՍՄԻՄԴ, հոդվ. 12 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Թմրամիջոց գործածող անձը չի ստանում կախվածության դեմ ժամանակակից բուժում:
Խոշտանգումներից և դաժան, անմարդկային ու արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքից ազատ լինելու իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 7 ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 10.1 ՄԻԵԿ, հոդվ. 3	Ոստիկանությունում կամ իրավապահ այլ մարմնում թմրամիջոց գործածող անձին պահում են զրկանքի («լոմկա») վիճակում՝ նրանից ցուցմունք կորզելու նպատակով:
Հանրային քաղաքականությանը մասնակցելու իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 25	Թմրամիջոց գործածող անձին թմրամոլության հիմքով մերժում են իր բնակության վայրում առաջադրված պատգամավորության թեկնածուի քվեարկությանը մասնակցելու իրավունքից:
Խտրականությունից զերծ մնալու և հավասարության իրավունք	ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 26 ՔՔԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՏՍՄԻՄԴ, հոդվ. 2.2 ՄԻԵԿ, հոդվ. 14 ԵՍԽ, հոդվ. 11	Հիվանդանոցում անհարկի ձգձգում են թմրամիջոց գործածող անձի վիրահատությունը, չնայած վիրահատվողների հերթի բացակայությանը:

ՀԻՇԵ՛Ք.

Մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային նորմերը

1. ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի կամայական ձերբակալման կամ կալանքի: Ոչ ոք չպետք է զրկվի ազատությունից այլ կերպ, քան այնպիսի հիմքերով և այնպիսի ընթացակարգին համապատասխան, որոնք սահմանված են օրենքով (ՔՔԻՄԴ 9-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի ազատության և անձնական անձեռնմխելիության իրավունք: Ոչ ոքի չի կարելի ազատությունից զրկել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով՝ անձանց օրինական կալանքի վերցնելը՝ վարակիչ հիվանդությունների տարածումը

կանխելու նպատակով, ինչպես նաև հոգեկան հիվանդներին, հարբեցողներին կամ թմրամոլներին կամ թափառաշրջիկներին օրինական կալանքի վերցնելը (ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի «ե» կետ):

2. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԱՂՏՆԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ոչ ոք չի կարող ենթարկվել քմահաճ կամ անօրինական միջամտության իր անձնական և ընտանեկան կյանքին, քմահաճ կամ անօրինական ոտնձգության իր բնակարանի անձեռնմխելիության կամ իր թղթակցության գաղտնիքի նկատմամբ, կամ էլ անօրինական ոտնձգության իր պատվի ու բարի համբավի նկատմամբ (ՔՔԻՄԴ 17-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր անձնական ու ընտանեկան կյանքի, բնակարանի և նամակագրության հարգանքի իրավունք (ՄԻԵԿ 8-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

3. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի իր կարծիքն ազատ արտահայտելու իրավունք. այդ իրավունքն ընդգրկում է անկախ պետական սահմաններից բանավոր, գրավոր կամ մամուլի միջոցով կամ էլ գեղարվեստական ձևով արտահայտված կամ մի այլ ձևով սեփական ընտրությամբ բոլոր տեսակի տեղեկություններ ու գաղափարներ որոնելու, ստանալու և տարածելու ազատությունը (ՔՔԻՄԴ 19-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Յուրաքանչյուր ոք ունի իր առողջության մասին հավաքված ցանկացած տեղեկություն ստանալու իրավունք (ՄԻԵԿ 10-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

4. ՄԱՐՄՆԻ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Առողջապահության ոլորտում միջամտությունը կարող է իրականացվել միայն այն դեպքում, երբ դրան ենթարկվող անձն իրազեկված և գիտակցաբար է տվել իր համաձայնությունը (ՄԻԵԿ 5-րդ հոդված):

5. ԿՅԱՆՔԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր մարդ ունի կյանքի իրավունք: Այդ իրավունքը պետք է պաշտպանվի օրենքով: Ոչ ոք չպետք է կամայականորեն զրկվի կյանքից (ՔՔԻՄԴ 6-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքը պաշտպանվում է օրենքով: Ոչ մեկին չի կարելի դիտավորությամբ զրկել կյանքից այլ կերպ, քան ի կատարումն դատարանի կայացրած դատավճռի՝ այն հանցագործության համար, որի կապակցությամբ օրենքով նախատեսված է այդ պատիժը (ՄԻԵԿ 2-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

6. ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՎԵԼԱԳՈՒՅՆՍ ՀԱՍԱՆԵԼԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

1. Սույն դաշնագրին մասնակցող պետությունները ճանաչում են ֆիզիկական և հոգեկան առողջության առավելագույնս հասանելի մակարդակի բոլորի իրավունքը: 2. Այդ իրավունքի լիակատար իրականացմանը հասնելու համար՝ սույն դաշնագրին մասնակցող պետությունների կողմից ձեռնարկվելիք քայլերը պետք է ներառեն... գ) համաճարակային, տեղաճարակային, մասնագիտական և այլ հիվանդությունների կանխարգելումը, բուժումը և վերահսկումը. դ) այնպիսի պայմանների ստեղծում, որոնք կարող են ապահովել հիվանդության դեպքում բոլորի նկատմամբ բժշկական օգնությունը և բժշկական խնամքը (ՏՍՍՄԻՄԴ 12-րդ հոդված):

Առողջության պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացումն ապահովելու նպատակով Կողմերը պարտավորվում են, ուղղակիորեն կամ պետական կամ մասնավոր կազմակերպությունների հետ համագործակցելով, ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ, որոնք, մասնավորապես, ուղղված կլինեն՝ 1) վատառողջության պատճառները հնարավորին չափ վերացնելուն, 2) խորհրդատվական և կրթական հնարավորություններ ապահովելուն՝ առողջությունը խթանելու և առողջության հարցերում անհատի պատասխանատվությունը խրախուսելու նպատակով, 3) համաճարակային, տեղային (էնդեմիկ) և այլ հիվանդությունները, ինչպես նաև դժբախտ պատահարները հնարավորին չափ կանխելուն (ԵՍԽ 11-րդ հոդված):

7. ԽՈՇՏԱՆԳՈՒՄՆԵՐԻՑ ԵՎ ԴԱԺԱՆ, ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՈՒ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՎԱՍՏԱՑՆՈՂ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔԻՑ ԱԶԱՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ դաժան, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի: Մասնավորապես, ոչ ոք չի կարող առանց իր ազատ արտահայտված համաձայնության ենթարկվել բժշկական կամ գիտական փորձերի (ՔՔԻՄԴ 7-րդ հոդված):

Ազատությունից զրկված բոլոր անձինք ունեն մարդասիրական վերաբերմունքի և մարդկային անհատին հատուկ արժանապատվության հարգման իրավունք (ՔՔԻՄԴ 10-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների կամ անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքի կամ պատժի (ՄԻԵԿ 3-րդ հոդված):

8. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆԸ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Յուրաքանչյուր քաղաքացի... առանց... սահմանափակումների... պետք է իրավունք և հնարավորություն ունենա ա) մասնակցելու պետական գործերը վարելուն՝ ինչպես անմիջականորեն, այնպես էլ ազատորեն ընտրված ներկայացուցիչների միջոցով (ՔՔԻՄԴ 25-րդ հոդված):

9. ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ԶԵՐԾ ՄՆԱԼՈՒ ԵՎ ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

Բոլոր մարդիկ հավասար են օրենքի առաջ և առանց որևէ խտրականության օրենքով ենթակա են հավասար պաշտպանության: Այդ առնչությամբ որևէ կարգի խտրականություն պետք է արգելվի օրենքով և օրենքը բոլոր անձանց համար պետք է երաշխավորի հավասար և արդյունավետ պաշտպանություն խտրականությունից, ըստ որևէ հատկանիշի, այն է՝ ըստ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, գույքային վիճակի, ծննդի կամ այլ հանգամանքի (ՔՔԻՄԴ 26-րդ հոդված):

Սույն դաշնագրի մասնակից պետությունները պարտավորվում են ապահովել, որ սույն դաշնագրում հռչակված իրավունքները կիրառկանացվեն առանց որևէ խտրականության, այն է՝ ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ համոզմունքների, ազգային կամ սոցիալական ծագման, ծննդի կամ այլ հանգամանքի կապակցությամբ (ՔՔԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս, ՏՍՄԻՄԴ 2-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Սույն Կոնվենցիայով սահմանված իրավունքներից և ազատություններից օգտվելն ապահովվում է առանց խտրականության, այն է՝ անկախ սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, լեզվից, կրոնից, քաղաքական կամ այլ համոզմունքից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելուց, գույքային դրությունից, ծննդից կամ այլ դրությունից (ՄԻԵԿ 14-րդ հոդված):

ԱՌԱՆՑ ԲԺՇԿԻ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ ԹՄՐԱՄԻՋՈՑՆԵՐ ԵՎ ՀՈԳԵՄԵՏ ՆՅՈՒԹԵՐ ԳՈՐԾԱԾԵԼԸ

Հայաստանի Հանրապետությունում *առանց բժշկի նշանակման* թմրամիջոցներ և հոգեմետ նյութեր գործածելը համարվում է իրավախախտում: 2008 թվականի մայիսի 26-ին ՀՀ քրեական օրենսգրքում կատարված փոփոխությունների արդյունքում առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցների ապօրինի գործածումը դադարեց հանցանք լինելուց: Փոխարենը, առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելու համար պատասխանատվություն նախատեսվեց Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգրքով: Սա նշանակում է, որ *առանց բժշկի նշանակման* թմրամիջոցներ և հոգեմետ նյութեր գործածող անձն այլևս ենթակա է ոչ թե քրեական, այլ՝ *վարչական պատասխանատվության:*

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգրքի 44²-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ կետերը սահմանում են *առանց բժշկի նշանակման* թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելու համար նախատեսված ***տուգանքի չափերը***. առաջին անգամ՝ 100-200 հազար դրամ, իսկ նույն արարքը 1 տարվա ընթացքում կրկնվելու դեպքում՝ 200-400 հազար դրամ: Այնուամենայնիվ, նույն հոդվածի ***3-րդ կետը*** նախատեսում է, որ թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելու կապակցությամբ բժշկական օգնություն ստանալու համար կամովին դիմած անձն *ազատվում է այդ արարքի համար նախատեսված վարչական տուգանքից*: Այսպիսով, մեր հանրապետությունում *առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ և հոգեմետ նյութեր գործածելու* համար նախատեսված տուգանքից կազատվեն ՄԻԱՅՆ կամովին նարկոլոգիական բուժօգնության դիմած անձինք:

ՀԻՇԵ՛Ք.

Անձի մոտ առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոց կամ հոգեմետ նյութ գործածելու փաստ հայտնաբերելու դեպքում վերջինիս այն պնդումը, թե ինքը պատրաստվում էր դիմել բուժօգնության, չի կարող նրան պատասխանատվությունից ազատող հիմք լինել. պատասխանատվությունից կազատվի ՄԻԱՅՆ այն անձը, ով արդեն իսկ դիմել է բուժման՝ մինչև տվյալ իրավախախտումը բացահայտվելը:

Համաձայն «**Թմրամիջոցների և հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի մասին» ՀՀ օրենքի 47-րդ հոդվածի**՝ անձը, որի նկատմամբ կան բավարար հիմքեր կասկածելու, որ տառապում է թմրամոլությամբ, գտնվում է թմրամիջոցների կամ հոգեմետ նյութերի ազդեցության տակ կամ առանց բժշկի նշանակման օգտագործել է այդ նյութերը, ուղարկվում է *բժշկական հետազոտման*: Վերջինս իրենից ներկայացնում է մարդու մեզի, մազի, արյան և այլ կենսամիջավայրերի տոքսիկոքիմիական հետազոտություն՝ ուղղված այս կամ այն թմրամիջոցի մնացորդների կամ նյութափոխանակության արգասիքների հայտնաբերմանը:

ՀԻՇԵՔ.

Բժշկական հետազոտումը պարտադիր է և կատարվում է առողջապահության բնագավառի իրավասու մարմինների կողմից:

Բժշկական հետազոտման ուղարկելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան:

Բժշկական հետազոտության ծախսերը կատարվում են պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

ՍԱ Է ՕՐԵՆՔԸ

Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, ընդունված՝ 06.12.1985

**Հոդված 44²	Առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելը**

1. Առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելը՝

առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ նվազագույն աշխատավարձի հարյուրապատիկից երկուհարյուրապատիկի չափով:

2. Նույն արարքը մեկ տարվա ընթացքում կրկին անգամ կատարելը՝

առաջացնում է տուգանքի նշանակում՝ նվազագույն աշխատավարձի երկուհարյուրապատիկից չորսհարյուրապատիկի չափով:

3. Այն անձը, որ առանց բժշկի նշանակման թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ նյութեր գործածելու կապակցությամբ բժշկական օգնություն ստանալու համար կամովին դիմել է համապատասխան բժշկական կազմակերպություն, *ազատվում է սույն հոդվածով նախատեսված իրավախախտման համար վարչական պատասխանատվությունից:*

ՀՀ օրենքը «Թմրամիջոցների և հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի մասին», ընդունված՝ 26.12.2002

**Հոդված 47.	Բժշկական հետազոտումը**

1. Անձը, որի նկատմամբ կան բավարար հիմքեր կասկածելու, որ տառապում է թմրամոլությամբ, գտնվում է թմրամիջոցների կամ հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի ազդեցության տակ կամ առանց բժշկի նշանակման օգտագործում է թմրամիջոցներ կամ հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութեր, ուղարկվում է բժշկական հետազոտման:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձանց բժշկական հետազոտումը կատարում են առողջապահության բնագավառի իրավասու մարմինները՝ բուժազննության արդյունքների կամ անձի կամավոր դիմումի հիման վրա: Սույն

հոդվածի առաջին մասում նշված անձինք ենթակա են պարտադիր հետազոտման և բուժման՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

3. Սույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձանց բժշկական հետազոտման ուղարկելու մասին որոշումը կարող է բողոքարկվել դատարան՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

4. Սույն հոդվածի առաջին մասում նշված անձանց բժշկական հետազոտության ծախսերը կատարվում են պետական բյուջեի միջոցների հաշվին՝Հայաստանի Հանրապետության կառավարության սահմանած կարգով:

Հիշեցում. Նվազագույն աշխատավարձի սահմանված հաշվարկային չափն է՝ 1000 դրամ:

ՊԱՑԻԵՆՏԻ 14 ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ ԽԱԽՏՄԱՆ ԴԵՊՔՈՒՄ

2002 թվականին եվրոպական կազմակերպություններից մեկի՝ «Ակտիվ քաղաքացիության ցանցի» կողմից մշակվել է Պացիենտների իրավունքների եվրոպական խարտիան, որը սահմանում է պացիենտի իրավունքների հստակ, համապարփակ շրջանակ: Թեև խարտիան իրավաբանորեն պարտադիր չէ, սակայն այն թույլ է տալիս ի մի բերել թվրամիջոց գործածող անձանց՝ որպես մարդու իրավունքների խախտման տեսանկյունից խոցելի խումբ ներկայացնող պացիենտների հիմնական իրավունքները բուժօգնություն ստանալիս: Նկատենք նաև, որ այս իրավունքների մեծ մասն իր արտացոլումն է գտել հայաստանյան օրենսդրության մեջ: Պացիենտի 14 իրավունքների իմացությունը թույլ է տալիս արագ կողմնորոշվել և հասկանալ, թե առանձին դեպքերում կոնկրետ որ իրավունքն է խախտվել:

ՀԻՇԵՔ.

Խարտիայով սահմանված պացիենտի 14 իրավունքներն են՝

1. Կանխարգելման միջոցառումների իրավունք
2. Բուժօգնության մատչելիության իրավունք
3. Առողջական վիճակի և բուժօգնության վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու իրավունք
4. Բժշկական միջամտությանը համաձայնություն տալու իրավունք
5. Բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնողի ազատ ընտրության իրավունք
6. Մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության և գաղտնիության իրավունք
7. Պացիենտի ժամանակը հարգելու իրավունք
8. Բուժման որակի չափորոշիչների պահպանման իրավունք
9. Բուժման անվտանգության իրավունք
10. Նորարարության և ժամանակակից բուժման իրավունք
11. Ոչ անհրաժեշտ տառապանքներից և ցավից զերծ մնալու իրավունք
12. Բուժման անհատական մոտեցման իրավունք
13. Բողոքարկման իրավունք
14. Փոխհատուցման իրավունք

Ինչպես տեսնում եք, վերոնշյալ 14 իրավունքներից նախավերջինը *բողոքարկման իրավունքն* է, իսկ վերջինը՝ *փոխհատուցում ստանալու իրավունքը:* Ուստի, բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալիս, եթե կարծում եք, որ Ձեր

իրավունքները խախտվել են, ապա խորհուրդ ենք տալիս ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ վերականգնելու Ձեր խախտված իրավունքները, իսկ որոշ դեպքերում՝ նաև ստանալու փոխհատուցում: Ընդհանուր առմամբ, խախտված իրավունքների վերականգնումը կատարվում է հետևյալ փուլերով:

Արժե սկսել ***տվյալ բաժանմունքի վարիչին կամ բուժհաստատության ղեկավարին դիմելուց***, իսկ Ձեր դիմումն անպատասխան մնալու դեպքում՝ ***նրանց վերադասին*** (հիշենք, որ մի դեպքում բուժհիմնարկի վերադասը կարող է լինել ՀՀ առողջապահության նախարարությունը, մեկ այլ դեպքում՝ մարզպետարանը կամ քաղաքապետարանը): Խախտված իրավունքների դեպքերի զգալի մասն իրենց լուծումն են ստանում հենց այդ մակարդակում:

Վերադասության կարգով Ձեր բողոքի քննության արդյունքում հաջողության չհասնելու դեպքում կարող եք դիմել ***դատարան***՝ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի շրջանակներում: Մեր հանրապետությունում գործում են առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները, ինչպես նաև վճռաբեկ դատարանը: Հիշենք, որ եթե մտադիր եք բողոքարկել պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների (նախարարություններ, քաղաքապետարան, մարզպետարան, թաղապետարան) ու դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական և նորմատիվ ակտերը, գործողությունները կամ անգործությունը, ապա պետք է դիմել վարչական դատարան:

Եթե Ձեր կարծիքով Ձեր իրավունքների ոտնահարման դեպքում առկա են հանցագործության հատկանիշներ, կարող եք դիմել ***դատախազություն կամ ոստիկանություն***: Կարող են լինել դեպքեր, երբ իրավաբանական օգնություն ստանալու նպատակով Ձեզ մոտ առաջանա անհրաժեշտություն դիմել փաստաբանի օգնությանը:

Պետական մարմինների և դրանց պաշտոնատար անձանց, բացառությամբ դատարանների և դատավորների, կողմից Ձեր իրավունքների խախտման դեպքում կարող եք Ձեր խախտված իրավունքի վերականգնման խնդրանքով դիմել ***ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանին***: Այս դեպքում հիշենք, որ պետք է նախ և առաջ դիմել համապատասխան պետական մարմնին, որը վերահսկում է առողջապահական հաստատության գործունեությունը, և նոր միայն, պատասխան չստանալու կամ ոչ բավարար պատասխան ստանալու դեպքում բողոքը կարող է ներկայացվել ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանին: Բողոքի առարկան պետք է լինի այն, որ պետական մարմինը հիմնավոր կամ օրինական որոշում չի կայացրել անձի իրավունքների վերաբերյալ:

Վերջապես, դուք կարող եք Ձեր մտահոգությունը կամ բողոքը ներկայացնել ***պացիենտների իրավունքների պաշտպանության ոլորտի հասարակական կազմակերպություններին***, որոնք կաջակցեն Ձեզ ընտրելու բողոքարկման ճիշտ և արդյունավետ քայլերը:

ՀՀ Առողջապահության նախարարություն

Նախարար՝ Հարություն Քուշկյան
Հասցե՝ Երևան 0010, Հանրապետության հրապարակ, Կառավարության տուն 3
Հեռախոս՝ 544028, 544027
Թեժ գիծ՝ 528872
Էլ. փոստ՝ info@moh.am
Վեբ կայք՝ www.moh.am

Մարդու իրավունքների պաշտպան

Պաշտպան՝ Արմեն Հարությունյան
Հասցե՝ Երևան 0002, Պուշկին փ., շ. 56ա
Հեռ.՝ 537651,
Ֆաքս՝ 538842
Էլ. հասցե՝ ombuds@ombuds.am
Վեբ կայք՝ www.ombuds.am

Հանրային պաշտպանի գրասենյակ

Ղեկավար՝ Մասիս Ղազանչյան
Հասցե՝ Երևան 0009, Կորյուն փ., շ. 8 բն.5
Հեռ.՝ 583844, 586015

Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ

Նախագահ՝ Արթուր Սաքունց
Հասցե՝ Վանաձոր, Տիգրան Մեծ փ. , շ. 59
Հեռ.՝ 0322-42268
Էլ. հասցե՝ hcav@hcav.am
Վեբ կայք՝ www.hcav.am

Հակաթմրամոլային քաղաքացիական դաշինք ՀԿ

Վիոլետա Զոփունյան, իրավաբան
Հասցե՝ Երևան 0040, Աճառյան փ. 2-րդ նրբանցք, շ. 2
Հեռ.՝ 621635
Էլ. հասցե՝ zopunyan@healthrights.am
Վեբ կայք՝ www.healthrights.am

ՆՇՈՒՄՆԵՐ

ՆՇՈՒՄՆԵՐ

ՆՇՈՒՄՆԵՐ